

Н.В. Завербна, *А.С. ЗавербнийІнститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті “Львівська політехніка”,
*Національний університет “Львівська політехніка”

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

© Завербна Н.В., Завербний А.С., 2007

Розглянуто особливості політики доходів і витрат населення. Проаналізовано проблеми підвищення реальних доходів і стимулювання економічної активності населення. Розроблено рекомендації щодо покращання політики доходів і витрат України шляхом підвищення частки заробітної плати в доходах населення, удосконалення законодавства України.

The incomes and expenses of the population is considered features of policy. The problems of increase of the real incomes and stimulation of economic activity of the population are analyzed. The recommendations concerning improvement of policy of the incomes and expenses of Ukraine with the help of growth of a share of wages in the incomes of the population, improvement are developed.

Постановка проблеми. Основним завданням соціальної політики на теперішньому етапі стабілізації соціально-економічного розвитку та інтеграції України у світове господарство є підвищення якості життя широких верств населення і забезпечення основ для подальшого її зростання залежно від стану економіки, а також забезпечення єдиних соціальних стандартів на всій території України. Досягти цієї мети можна удосконаленням політики доходів і витрат населення. Для створення передумов формування і реалізації політики щодо грошових доходів і витрат населення, спрямованої на вирішення питань переходу до ринкової конкурентоспроможної економіки, підвищення реальних доходів і стимулювання економічної активності населення, забезпечення соціальних пріоритетів важливим завданням є визначити основні напрями удосконалення і проведення цієї політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання проблеми формування і реалізації політики грошових доходів і витрат. Проблеми політики доходів, витрат і заощаджень у період ринкової трансформації економіки України вивчали відомі українські науковці: В. Геєць, Б. Кваснюк, І. Крючкова, М. Меламед, М. Савлук, А. Мороз, О. Ватаманюк та інші [1], а також У. Садова, Л. Семів, О. Ридзак проводили регіональні дослідження рівня життя населення. У запропонованій статті увагу зосереджено на розгляді порівняно менш досліджених аспектів проблеми, зокрема, удосконалення політики доходів, витрат і заощадження населення в умовах інтеграції України у світове господарство.

Мета дослідження – розкрити сутність і проаналізувати напрями удосконалення політики доходів і витрат населення країни в умовах стабілізації соціально-економічного розвитку та інтеграції України у світове господарство.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх 10 років ми спостерігали низький рівень трудових доходів, що призвело до зниження якості життя широких верств населення, міграції активної частини населення, неповного використання трудового потенціалу, зниження ролі праці. Реформування пенсійної політики, стабільність процесу інфляції, підвищення рівня прожиткового мінімуму, економічне зростання створило об'єктивні умови для підвищення реальних доходів населення, зокрема заробітної плати, збільшення її частки у сукупних доходах населення. Проте загальний рівень фактичних доходів у країні залишається низьким [2].

У міжнародній практиці політика доходів (регулювання витрат) є одним з класичних напрямів антиінфляційної політики, комплекс державних заходів, спрямованих на врегулювання грошового обігу, зменшення грошової маси, припинення непомірного зростання цін [3]. Сутність політики доходів полягає у прямому обмеженні зростання цін і заробітної плати, а також використання економічних стимулів або санкцій з метою утримання їх зростання в певних межах.

Політика доходів створює подвійний вплив на інфляцію. Обмежуючи розміри підвищення цін і заробітної плати, політика доходів зменшує зростання витрат на виробництво товарів, ціни яких включають такі величини. Це перешкоджає саморозвитку інфляційних процесів і стримує їхню інтенсивність. Водночас отримання зростання цін на товари і заробітної плати визначає динаміку доходів населення, що сприяє обмеженню платоспроможного попиту. Тому політика доходів часто використовується поєднано з напрямками дефляційної політики, сукупності заходів, здійснюваних державою з метою стримання інфляції та оздоровлення платіжного балансу (система показників, які характеризують співвідношення між сумою фактичних грошових надходжень із-за кордону та сумою платежів іншим державам за певний період (рік, квартал, місяць) або на певну дату. Адміністративне стримування цін як інструменту антиінфляційної політики може застосовуватися в умовах перехідного періоду, тобто лише як тимчасовий елемент для подолання спекулятивних і стихійних процесів. Для проведення політики доходів держава може створювати спеціальні тимчасові органи або використовувати традиційні структури, наприклад Міністерство фінансів України. Вважається, що найбільшу результативність політика доходів приносить тоді, коли в регулюванні беруть участь представники трьох зацікавлених сторін : держави, підприємств і профспілок.

Кінцевою метою державної політики є поліпшення якості життя широких верств населення, забезпечення єдиних соціальних стандартів на всій території України. При цьому якість життя є результатом дії цілої низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, які мають як загальнонаціональний, так і регіональний характер [4].

Рівень якості життя людини вимірюється кількістю й якістю благ, які вона може придбати за свої доходи. Мова йде насамперед про найнеобхідніші соціальні блага, які внесено до мінімального споживчого кошика – розрахунковий набір, асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини чи сім'ї, який використовують для розрахунку мінімального споживчого бюджету (прожиткового мінімуму), виходячи з вартості споживчого кошика у чинних цінах [3].

Для визначення основних напрямів удосконалення політики доходів і витрат населення розглянемо структуру зміни рівня доходів (див. рис. 1), витрат і заощаджень населення (див. рис. 2) за січень – листопад 2005 – 2006 р. [4].

У січні – листопаді 2006 року порівняно з відповідним періодом попереднього року номінальні доходи населення зросли на 28,1 %. Наявний доход, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг, збільшився на 26,5 %, а реальний наявний, визначений з урахуванням цінового фактора, – на 16,3 %.

Однією зі складових доходу є заробітна плата. У 2006 році ця частина зросла, що є позитивним. Але все таки, мінімальна заробітна плата, всупереч законодавству, встановлюється без врахування прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Мінімальна заробітна плата не стає соціальним стандартом оплати праці, а залишається технічним нормативом для розрахунку зарплати у бюджетній сфері відповідно до можливостей видаткової частини бюджету.

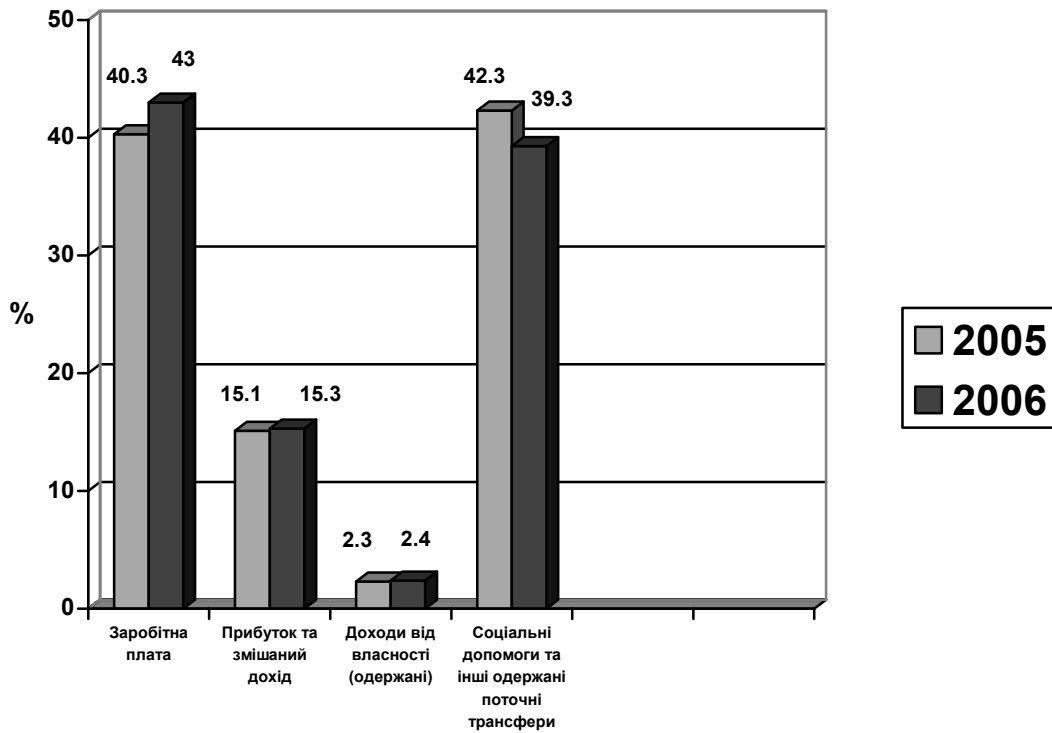

Рис. 1. Структура доходів населення України у 2005 – 2006 р.

Соціальні допомоги в складі доходів населення все ще займають велику частку, що не може оцінюватися позитивно. Оскільки в світовій практиці основну частину доходу (до 90 %) мають становити заробітна плата і доходи від власності прибуток, а соціальні виплати з бюджету максимум до 20 % всіх доходів.

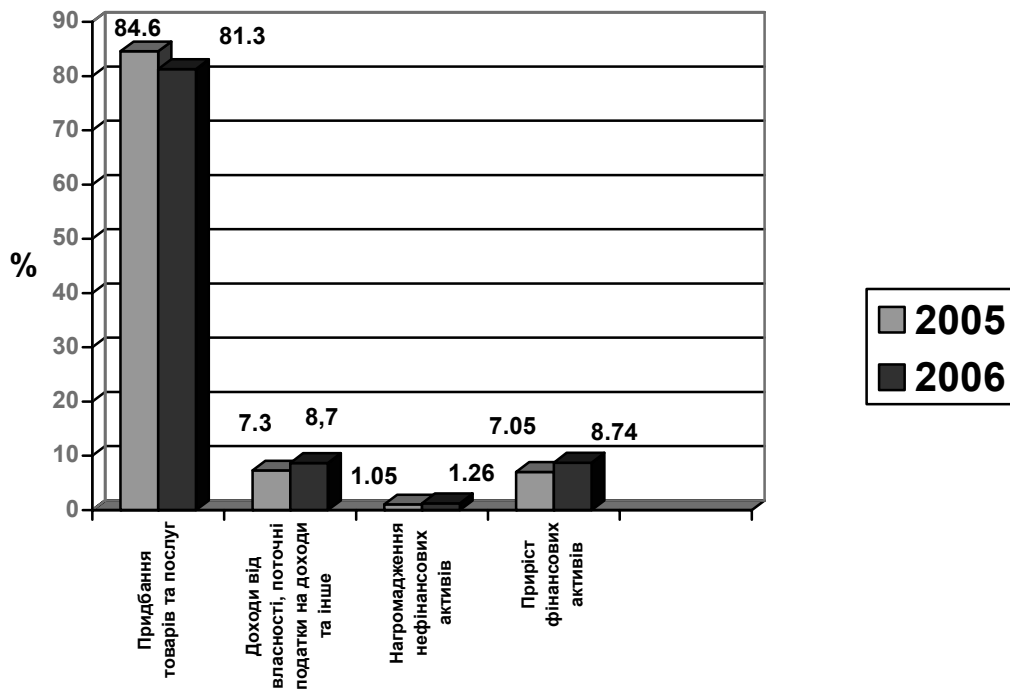

Рис. 2. Структура витрат та заощаджень населення України у 2005 – 2006 рр.

Витрати населення у січні – листопаді 2006 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року збільшились на 32,4 % [5] (рис. 2). Зростання доходів населення, яке відбулося за рахунок зростання соціальних виплат, збільшення рівня мінімальної заробітної плати, зростання розмірів пенсій та окремих видів соціальної допомоги відповідно вплинули на збільшення середньомісячних сукупних витрат домогосподарств і сприяли скороченню диференціації населення за рівнем добробуту.

Приріст (зниження) доходів та витрат населення України наростаючим підсумком у відсотках до відповідного періоду попереднього року розглянемо на рис. 3 [5].

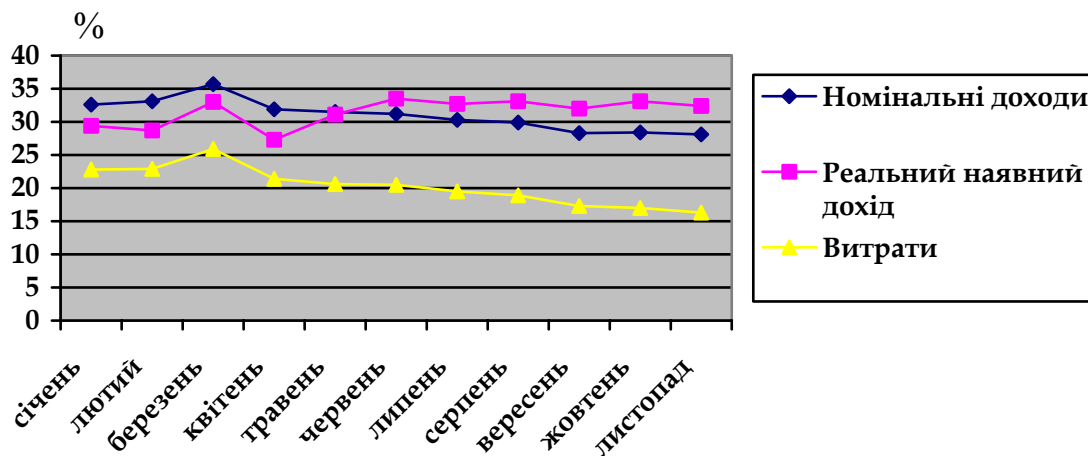

Рис. 3. Доходи та витрати населення України у 2006 р.

Номінальний дохід – дохід у грошовому вираженні, обчислений без урахування купівельної спроможності грошей, рівня цін, інфляції.

Реальний наявний дохід – купівельна спроможність номінального доходу залежить від рівня цін на товари (роботи, послуги) та від розмірів податків.

Причини сучасної диференціації населення за рівнем доходів полягають як у галузевій диференціації в оплаті праці, так і в різниці щодо отримання інших доходів, в основі якої майнова нерівність внаслідок приватизації, а також нерівний доступ до користування суспільним і державним майном. Соціально несправедлива система розподілу грошових доходів між різними доходними групами вказує на те, що і використання ВВП зорієнтоване переважно на інтереси незначної за чисельністю групи населення, що залишається фактором нестабільності у суспільстві.

Зростання частки соціальних трансфертів позитивно позначилося на динаміці заощаджень населення. При цьому знаковим є те, що порівняно високі темпи інфляції не стримували зростання рівня заощаджень. Негативний аспект таких тенденцій полягає у тому, що зростання заощаджень не трансформується в інвестиції.

Першою і основною причиною низького рівня участі населення в інвестиційному процесі є незначні обсяги вільних коштів (заощаджень) населення через низький рівень доходів. По-друге, існує значна недовіра населення до фінансових установ: банків, інвестиційних компаній, пенсійних фондів, страхових компаній. Треба зазначити, що цей чинник є дуже серйозним, оскільки протягом останнього десятиріччя населення неодноразово зазнавало втрат внаслідок різноманітних фінансових махінацій. Для подолання негативного ставлення населення до діяльності фінансових установ необхідно докласти значних зусиль як з боку уряду, так і з боку власне фінансових установ. По-третє, значною мірою через дію вищезазначених чинників низьким залишається рівень розвитку ошадних інституцій. Можна стверджувати, що сьогодні майже не існує ефективної політики

залучення заощаджень населення. Банківські установи у своїй діяльності використовують традиційні способи залучення заощаджень населення. По-четверте, громадянам України поки що властивий низький рівень економічних знань, корпоративної культури, поінформованості про можливі об'єкти вкладення грошей та оптимальні методи зберігання заощаджень [5].

Отже, ключовими проблемами політики доходів і витрат населення України є:

- загальний низький рівень доходів населення;
- зменшення ролі заробітної плати у формуванні доходів населення;
- зростання частки "інших надходжень" у грошових доходах населення (значна частина цієї статті відображає "тіньові" доходи населення);
- значна міжгалузева та міжпосадова диференціація заробітної плати;
- істотна диференціація між регіонами України за показником доходу у розрахунку на одну особу;
- зростання частки неврахованих доходів населення, які потенційно можуть розглядатись як інвестиційні ресурси;
- велика частка споживчих витрат у загальній структурі витрат і низький рівень участі населення в інвестиційному процесі;
- зміщення споживчого попиту у напрямі споживання імпортової продукції. На це явище на споживчому ринку накладається і прискорене відкриття національної економіки світовому ринку.

Необхідним є удосконалення політики доходів і витрат, в основному через збільшення доходів за рахунок оплати праці, при цьому механізм удосконалення повинен передбачати:

- уточнення прожиткового мінімуму для основних соціально-демографічних груп населення з урахуванням регіональної диференціації та забезпечення його функціонування як державного соціального стандарту;
- удосконалення механізму договірної регуляції соціально-трудових відносин (шляхом конкретизації змісту угод і договорів);
- прийняття нових та удосконалення системи чинних нормативно-правових актів, що стосуються оплати праці, прожиткового мінімуму, податкової системи України.
- формування чіткої та стабільної правової бази для легальної та ефективної діяльності всіх підприємницьких структур, а також посилення боротьби з економічною злочинністю та корупцією.

А також, при удосконаленні політики доходів і витрат населення України, треба звернути увагу на:

- зменшення бюджетних соціальних витрат внаслідок запровадження адресної соціальної допомоги малозабезпеченим і бідним сім'ям з урахуванням як поточних сукупних доходів, так і вартості накопиченого майна, поступової ліквідації пільг для працездатних і відшкодування їх у процесі реформування системи оплати праці;
- запровадження механізму підтвердження законності доходів громадян у разі купівлі дорогих товарів (квартир, будинків, автомобілів), а також акцій, інших цінних паперів на велику суму, внесення (переведення) на банківські рахунки значних сум вкладів тощо;
- організацію громадських робіт з метою залучення до них безробітних;
- посилення фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Удосконалення структури доходів (отримання в доходах підвищеної частки від оплати праці, дивідендів, процентів на вклади, від володіння власністю), розвитку споживчого ринку, зменшення соціальних зобов'язань держави перед громадянами, становлення та розвитку нового способу життя приведе до формування і зміцнення середнього класу, що для України, на шляху до інтеграції в світову економіку, є одним із найважливішим завданням.

Дотримання вищенаведених механізмів удосконалення політики щодо грошових доходів і витрат населення, приведе до підвищення реальних доходів і економічної активності населення, зменшення диференціації населення за рівнем доходу, конкурентоспроможності економіки України.

1. Ватаманюк О.З. Динаміка, структура та чинники національних заощаджень в Україні у 1992–2004 р. // *Фінанси України*. – 2007. – № 4(137). 2. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. – 432 с. 3. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с. 4. Указ президента України “Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України” від 7 серпня 1999 р. № 969/99. 5. Експрес-доповідь №2 від 09.01.2007 р. Державний комітет статистики України.

УДК 332.1

Л.Г. Квасній

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РИНКУ ЕНЕРГОНОСІЇВ

© Квасній Л.Г., 2007

Досліджено стратегію розвитку Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України”, яка має на меті забезпечення економіки України енергоносіями. Досягнення цієї мети передбачає ефективне управління активами підприємств нафтогазової галузі з метою забезпечення економічної безпеки країни, розроблення та виконання інвестиційних програм, диверсифікацію поставок енергоресурсів, запропоновано принципову схему етапів дослідження процесу реформування нафтогазового комплексу (НГК).

It is investigational strategy of development of the National stock association «Naftogaz of Ukraine», which has providing of economy of Ukraine by power mediums for a purpose. Achievement of this purpose foresees the effective assets of enterprises of industry management, development and implementation of the investment programs, diversification of deliveries of gaz, is offered of principle chart of the stages of research of process of reformation of NGK.

Постановка проблеми. Нинішні умови ринкового господарювання в Україні зіштовхуються з новими проблемами, пов’язаними із забезпеченням економічної безпеки як окремих територій, так і цілих регіонів. Енергетичну безпеку в контексті сказаного розуміємо як гарантоване забезпечення платоспроможного ринку енергоносіїв. Нафтопродукти та природний газ нині повинні стати реальним товаром, що продається за реальну ціну. Тому доцільним є реорганізація НАК «Нафтогаз України» як самостійної структури господарювання – вертикально інтегрованої компанії, що